

RONDO WIATRACZNA W WARSZAWIE – CENTRUM LOKALNE CZY REGIONALNE?

Małgorzata Denis¹✉, Anna Majewska²

¹ <https://orcid.org/0000-0002-4694-116X>

² <https://orcid.org/0000-0002-1412-9345>

^{1,2} Katedra Gospodarki Przestrzennej i Nauk o Środowisku Przyrodniczym, Politechnika Warszawska
pl. Politechniki 1, 00-661 Warszawa, **Polska**

ABSTRAKT

Rondo Wiatraczna, usytuowane w sercu warszawskiego Grochowa, mimo swojej dobrej lokalizacji, stanowi obecnie miejsce zaniedbane, bez własnej tożsamości. Celem pracy jest przeprowadzenie analizy badawczo-projektowej tego obszaru oraz wskazanie głównych zadań z zakresu architektury i urbanistyki, które powinny zostać wdrożone, tak aby móc przeprowadzić przekształcenia tego miejsca. Jednym z najważniejszych elementów jest budowa II linii metra, która może pociągnąć za sobą dalsze zmiany, m.in.: przebiegu głównych dróg, przebudowanie lub zlikwidowanie pętli tramwajowej, modernizację istniejących budynków, likwidację obiektów dysharmonizujących z otoczeniem. Takie zmiany pozwolą na stworzenie przestrzeni publicznych, skwerów, palców, ciągów pieszych, tak aby ludzie odzyskali to miejsce na nowo.

Słowa kluczowe: modernizacja, rondo Wiatraczna, przestrzeń publiczna

WSTĘP

Aspekt dotyczący rewitalizacji miast zauważany jest przez wielu naukowców i podejmowany w wielu opracowaniach naukowo-badawczych. Rewitalizacja miast polskich ma i miała bardzo różny wymiar, nie raz jest to rewaloryzacja tkanki zabytkowej, „odnowa centralnej części miasta, szczególnie rynku” (Wojnarowska 2011, s. 24), innym razem modernizacja zasobów mieszkaniowych, przebudowa systemu komunikacji lub przestrzeni publicznych. Ostatni Kongres Urbanistyki Polskiej, który odbył się we wrześniu 2015 roku w Łodzi, dotyczył powrotu do centrum. W „Karcie łódzkiej” (2015), zredagowanej po kongresie, można przeczytać, iż powinno się doprowadzić do „traktowania powrotu do centrum

jako zasadniczego kierunku polityki miejskiej dla zaspokojenia potrzeb społecznych określonej wspólnoty, a ich odnowy urbanistycznej, jako jednego z najważniejszych elementów polityki społecznej”.

Rondo Wiatraczna jest to przede wszystkim węzeł komunikacyjny: pętla tramwajowa, zajezdnia autobusowa oraz centrum lokalne, które stanowią budynki mieszkaniowe z usługami, targowisko, pawilony handlowe oraz do niedawna Uniwersam Grochów. Jednocześnie jest to teren, na którym panuje bezład i chaos przestrzenny. Obszar ten należy odnowić, tak aby nastąpiło ożywienie społeczno-gospodarcze otoczenia ronda Wiatraczna (Lorens 2009, s. 7–8). Analizując mikroprogram rewitalizacji, stworzony dla dzielnicy Praga Południe, można zauważyć powierzchowne działania rewitalizacyjne, czyli: modernizację

✉ mdenis@gik.pw.edu.pl

pojedynczych kamienic, parku, porządkowanie przestrzeni publicznych, ułatwienia w poruszaniu się osób niepełnosprawnych itp. Są to oczywiście słuszne decyzje, należy jednak wykonać kompleksowe działania rewitalizacyjne poprawiające nie tylko estetykę miejsca, ale zgodnie z zasadami rozwoju zrównoważonego m.in. wprowadzić: „redukcję potoków ruchu, w tym znacznie zmniejszyć ruch samochodów indywidualnych” i dać „priorytet dla transportu publicznego, rowerzystów i pieszych” (Pluta 2012, s. 36).

W artykule przeanalizowano istniejący stan zagospodarowania terenu ronda Wiatraczna, opracowania planistyczne oraz sporządzono inwentaryzację fotograficzną i urbanistyczną. Podczas przygotowywania pracy posłużono się przede wszystkim metodą empiryczną (pozyskanie niezbędnych informacji) oraz analizy (opracowywanie materiałów uzyskanych w wyniku badań terenowych oraz zasobów archiwalnych).

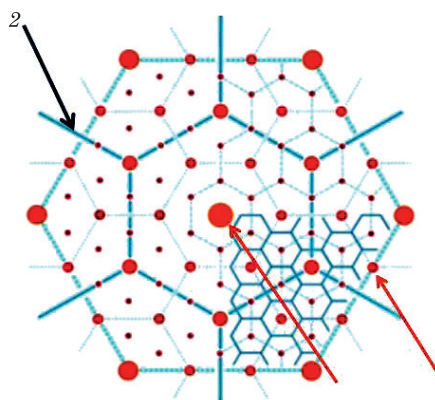
STRUKTURA PUNKTÓW WĘZŁOWYCH GROCHOWA

Ośrodki lokalne wg Christallera

Hierarchia ośrodków usługowych w miastach oraz zasady ich lokalizacji były przedmiotem wielu badań zwłaszcza po II wojnie światowej, kiedy chciano świadomie zaplanować proces odbudowy miast. W zależności od warunków społeczno-ekonomicznych kraju stosowano różne rozwiązania. Najczęściej spotykanym modelem był system trzystopniowy, który w zależności od wielkości miasta może być redukowany lub rozszerzany. Dla miast do 20 tysięcy mieszkańców uznano za wystarczające tworzenie jedynie ośrodka ogólnomiejskiego, w miastach do 100 tysięcy mieszkańców zalecano wzbogacenie programu o ośrodki osiedlowe, natomiast dla większych miast stosowanie trzech stopni ośrodków (Korzewski 1989, s. 145).

Christaller określił „miasto jako centrum społeczności regionalnej i ośrodek pośredniczący w handlowej

obsłudze społeczności. Takie miasto jest w jego terminologii ośrodkiem centralnym” (Domański 2013, s. 163). Współcześnie wyróżnia się ośrodki usługowe I, II i III stopnia (rys. 1). Ośrodki pierwszego stopnia pełnią funkcję ośrodków podstawowych – osiedlowych (lokalnych) obsługujących mieszkańców w promieniu 0,5 km, skupiają branże detaliczne.

Rys. 1. Ośrodki usługowe wg Christallera: 1 – ośrodki usługowe; 2 – zasięgi ośrodków

Fig. 1. Service centers according to Christaller: 1 – service centers; 2 – ranges of centers

Źródło: opracowanie własne na podstawie Domańskiego (2013, s.164)

Source: own elaboration based Domański (2013, p.164)

Ośrodki drugiego stopnia (dzielnicowe) mają większy zasięg oddziaływania – ok. 1 km. Ich oferta jest uzupełniona względem ośrodka podstawowego obiektami kultury, administracji, opieki zdrowotnej i biurami. Centra dzielnicowe powstają zwykle przy głównych skrzyżowaniach dróg i przy stacjach komunikacji zbiorowej (Słodczyk 2003). Ośrodki III stopnia (centra miejskie) wyposażone są w usługi wyższego rzędu, ich zasięg obejmuje obszar całego miasta, a często również tereny podmiejskie. W centrach miejskich koncentrują się biura, usługi socjalne – kultura, opieka zdrowotna, administracja, szkolnictwo średnie i wyższe oraz urzędy techniczne związane z transportem miejskim i pozamiejskim – dworce, przystanki komunikacji miejskiej, parkingi (Chmielewski 2001, s. 166).

Centra usługowe Grochowa

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego m.st. Warszawy (Uchwała nr LXI/1669/2013) wyznaczono dwa centra usługowe na Grochowie: rondo Wiatraczna (centrum dzielnicowe) oraz plac Szembeka wraz z ul. Zamieniecką jako centrum lokalne.

Jeżeli nałoży się na ulicę Grochowską zasięgi ośrodków usługowych według wytycznych Christallera, to można zauważyć, iż według tej teorii występuje więcej punktów usługowych w obszarze ul. Grochowskiej niż według studium. Najważniejszym węzłem usługowym staje się rondo Wiatraczna (rys. 2), pozostałe centra usługowe o mniejszej randze to Dworzec Wschodni, plac Szembeka, rondo Waszyngtona i okolice urzędu dzielnicy Praga Południe.

Rys. 2. Usytuowanie ośrodków usługowych wg zasad Christallera nałożone na mapę kierunków SUIKZP

Fig. 2. Location of service centers according to Christaller's principles imposed on the SUIKZP map

Źródło: opracowanie własne na podstawie rysunku studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego m.st. Warszawy

Source: own elaboration based on drawing of a study of conditions and directions of spatial management of Warsaw

RONDO WIATRACZNA

Uwarunkowania historyczne

Centralnym punktem Grochowa¹ i głównym węzłem komunikacyjnym jest i było rondo Wiatraczna. W XIX w. było to jeszcze tylko skrzyżowanie dwóch ulic – Wiatracznej i Grochowskiej, do której od strony południowej dochodziła gęsta sieć uliczek wytyczonych podczas parcelacji „Grochów II” (Kasprzycki 2004, s. 237). Po utworzeniu w okresie międzywojennym Alei Poniatowskiego (obecnie Al. Waszyngtona)² i przedłużeniu jej w 1916 r. w kierunku Grochowa oraz połączeniu jej z ul. Grochowską, na wysokości ul. Wiatracznej (rys. 3), powstał ważny punkt komunikacyjny³. Cały ten przedwojenny układ połączony był z lewobrzeżną Warszawą poprzez most ks. J. Poniatowskiego i wraz z alejami Jerozolimskimi tworzył kilkukilometrowe założenie urbanistyczne.

W planie miasta stołecznego z 1938 r. rondo Wiatraczna nadal jest istotnym punktem tej części Warszawy, wówczas już planowano powstanie dużej arterii miejskiej (obecna al. Stanów Zjednoczonych), która przecina ulicę Grochowską i dalej biegnie w kierunku północnym (rys. 4).

¹ Dzisiejsza dzielnica Praga Południe zajmuje obszar zbliżony do powierzchni dawnego, historyczny „Grochowa”. Praga Południe dzieli się na mniejsze jednostki administracyjne – osiedla: Gocław, Grochów Centrum, Grochów-Kinowa, Grochów Południe, Grochów Północny, Kamionek, Przyczółek Grochowski i Osiedle Saska Kępa. W ostatnich latach powstała inicjatywa obywatelska promująca likwidację sztucznej nazwy Praga Południe i zamianę jej na historyczną nazwę Grochów.

² Początkiem alei Poniatowskiego (od 1932 r. Waszyngtona) była tzw. czerwona piaszczysta droga prowadząca w czasie I wojny światowej od mostu Mikołajewskiego (Poniatowskiego) do traktu brzeskiego i fortu. Budowa Parku Skaryszewskiego i urbanizacja Saskiej Kępy przyczyniły się do wzrostu rangi tej arterii.

³ Ważnym elementem struktury funkcjonalnej była też kolejka wąskotorowa „Jabłonowska” z Jabłonny do Wawra (zlikwidowana w latach 50.), która miała przystanek „Most” w pobliżu mostu Kierbedzia oraz przystanek „Grochów” w rejonie dzisiejszego ronda Wiatraczna, przy zbiegu ulic: Waszyngtona, Grochowskiej i Wiatracznej.

Rys. 3. Usytuowanie ronda Wiatraczna na tle szkicu planu regulacyjnego opracowanego w 1916 r.

Fig. 3. Location of the Wiatraczna Roundabout on initial sketch of regulatory plan developed in 1916

Źródło: opracowanie własne na podstawie szkicu wstępnego planu regulacyjnego wykonanego przez Koło Architektów pod kierunkiem T. Tołwińskiego w 1916 r. (Kotaszewicz 2004)

Source: own elaboration based on initial sketch of regulatory plan developed by the Circle of Architects under the direction of T. Tołwiński in 1916 (Kotaszewicz 2004)

Rys. 4. Usytuowanie ronda Wiatraczna na planie miasta stołecznego i okolic z 1938 r.

Fig. 4. Location of the Wiatraczna Roundabout of the plan of the capital city and surrounding areas from 1938

Źródło: opracowanie własne na podstawie planu miasta stołecznego i okolic z 1938 r.

Source: own elaboration based on the plan of the capital city and surrounding areas from 1938

Opracowania urbanistyczne okresu powojennego

W okresie powojennym rondo Wiatraczna występowało w opracowaniach planistycznych jako punkt węzłowy, centrum usługowe dzielnicy, węzeł komunikacyjny bądź też rejon koncentracji usług. W analizowanych planach, zarówno tych z lat 40., 60, 80. ubiegłego wieku, jak i współczesnych miejsce to zawsze stanowiło istotny punkt na mapie stolicy.

W planie kierunkowym z 1961 r. rondo Wiatraczna potraktowano jako obszar, na którym ma powstać przede wszystkim zabudowa wielorodzinna (rys. 5). Nie przewidywano w nim powstania w tym miejscu centrum usługowego dzielnicy.

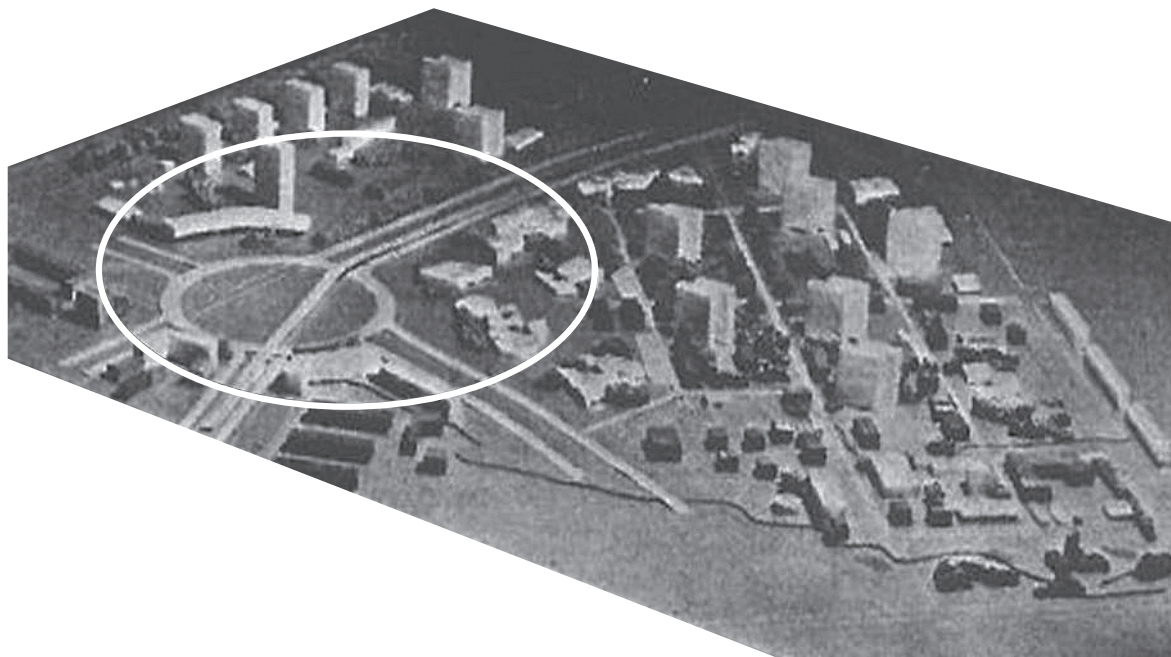
Rys. 5. Fragment rysunku planu kierunkowego wykonanego dla dzielnicy Praga Południe w 1961 r. (czarny kolor oraz czarna obwódka – zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna)

Fig. 5. A fragment of the drawing plan for the Praga Południe district, year 1961 (black color and black border – multi-family residential development)

Źródło: opracowanie własne na podstawie planu kierunkowego z 1961 r.

Source: the own elaboration based on the drawing plan

W 1962 r. rozstrzygnięto konkurs architektoniczny na projekt ośrodka usługowego dzielnicy Praga Południe, który umiejscowiono właśnie przy rondzie Wiatraczna. Pierwszą nagrodę zdobył zespół arch. Jana Klewina i arch. Zbigniewa Pawłaka (Architektura, 1962). W koncepcji tej (rys. 6), przewidywano stworzenie od strony południowo-wschodniej lokalnego centrum usługowego wraz z zabudową oświatową, kulturową i mieszkaniową wielorodzinną, którą usytuowano po północnej stronie ul. Grochowskiej

Rys. 6. Rondo Wiatraczna wraz z otoczeniem

Fig. 6. The Roundabout Wiatraczna with the surroundings

Źródło: opracowanie własne na podstawie makiety pracy konkursowej (Architektura 1962, nr 9, s. 352), która zajęła 1 miejsce w konkursie na opracowanie ośrodka usługowego

Source: own elaboration based on a model of the competition work (Architecture 1962, nr 9, p. 352), which took first place in the competition for the development of a service center

i ronda komunikacyjnego. W latach 70., zgodnie z koncepcją projektową, wybudowano Uniwersam Grochów. Był to trzykondygnacyjny, modernistyczny, wolnostojący pawilon usługowy o architekturze i detalu typowym dla tych lat. Od lat 90. XX w. wokół budynku powstał bazar osiedlowy. Skupiał on mieszkańców z całego Grochowa i każdego dnia tętnił życiem, odzwierciedlając specyficzny lokalny klimat. Użytkownikami Uniwersamu, jak i otaczającej przestrzeni, byli okoliczni mieszkańcy starzejący się razem z nim. W 2015 r. podjęto decyzję o rozbiórce Uniwersamu jako obiektu niespełniającego współczesnych standardów, a w 2016 r. budynek zburzono.

W planie ogólnym z 1992 r. rondo Wiatraczna (rys. 7) było projektowane jako węzeł komunikacyjny, czyli tak aby służyło przede wszystkim łatwemu i szybkiemu przejazdowi samochodów z wieloma rezerwami terenu, co spowodowało stworzenie dużej przestrzeni drogowej, zamiast centrum dzielnicowego. „W związku z tym ukształtowanie przestrzeni

zostało zdeterminowane przez linie komunikacji, zaprojektowane z dużą rozrzutnością tak, aby mogły w przyszłości pomieścić różne warianty rozwiązania węzła” (Domaradzki 2013, s. 171).

Rys. 7. Fragment rysunku planu zagospodarowania przestrzennego m.st. Warszawy z 1992 r.

Fig. 7. A drawing fragment of the spatial management plan of Warsaw from 1992

Źródło: opracowanie własne na podstawie Chmielewskiego i in. 2004

Source: the own elaboration based on Chmielewski et al. (2004)

W kolejnym opracowaniu planistycznym, czyli Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 2003 r. (rys. 8), pozwolono na usytuowanie przy rondzie Wiatraczna obiektów wysokich. Konsekwencją tego było powstanie trzech budynków mieszkalno-usługowych XIV- i XVI-kondygnacyjnych obok niskich kamienic.

Rys. 8. Fragment rysunku Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego m.st. Warszawy z 2003 r., skala 1: 20 000

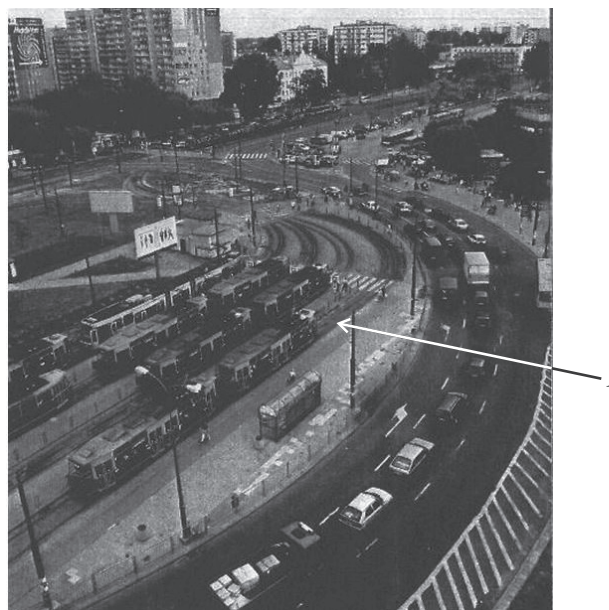
Fig. 8. A drawing fragment of a study of conditions and directions of spatial management of Warsaw from 2003, scale 1:20,000

Źródło: opracowanie własne na podstawie Chmielewskiego i in. (2004)

Source: own study based on Chmielewski et al. (2004)

Stan istniejący zagospodarowania

Jak wygląda rondo Wiatraczna dzisiaj? Wymiary ronda, w istniejących liniach rozgraniczających, wynoszą od 125 do 150 m. Jest to bardzo duży obszar zdominowany przez ruch samochodowy. Najlepiej ukazuje obraz tego miejsca rysunek 9, na którym widać, iż jest to przede wszystkim węzeł komunikacyjny i przesiadkowy. Po środku ronda znajduje się pętla tramwajowa, a wokół niej biegnie jezdnia o trzech pasach ruchu. Można ująć, że rondo Wiatraczna pod względem przestrzennym to półkole z pasami jezdni i nieestetycznymi budynkami wokół mającymi różne wysokości, od III do XVI kondygnacji, o zróżnicowanej architekturze – od budynków wybudowanych w okresie międzywojennym

Rys. 9. Widok ronda Wiatraczna: I – pętla tramwajowa
Fig. 9. A view of the Wiatraczna Roundabout: I – the tram loop
Źródło: opracowanie własne na podstawie „Spacerownik – Grochów...” (2006)

Source: own elaboration based on “Spacerownik – Grochów...” (2006)

do nowych z XXI w. Mieszkańcy, aby pokonać rondo, muszą korzystać z wielu przejść dla pieszych, dla osób korzystających z komunikacji publicznej (tramwaju) jest to mało przyjazne miejsce, ponieważ „wysepki” tramwajowe są wąskie, nieprzewidziane na dużą liczbę wysiadających.

Analizując stan zagospodarowania i stan ładu przestrzennego, można stwierdzić, iż teren ronda Wiatraczna jest ośrodkiem dzielnicowym Grochowa jedynie w opracowaniach planistycznych, a w rzeczywistości jest to tylko zaniedbany węzeł przesiadkowo-komunikacyjny. Jedną z przyczyn takiej sytuacji może być wieloletni brak obowiązującego planu miejscowego (od lat 90. XX w. do 2014 r.). W związku z tym na podstawie wydanych decyzji o warunkach zabudowy developerzy budowali obiekty mieszkalno-usługowe, które architektonicznie nie współgrają ze sobą oraz mają zróżnicowane wysokości (rys. 10).

a

b

Rys. 10. Kamienice przedwojenne i nowe obiekty mieszkalne usytuowane przy rondzie Wiatraczna
Fig. 10. Pre-war tenement houses and new residential buildings located at the Wiatraczna Roundabout
Źródło: fotografia z archiwum autorów (2015 r.)
Source: photo: author's archive (2015)

MOŻLIWOŚCI ODNOWY RONDA WIATRACZNA JAKO OŚRODKA DZIELNICOWEGO GROCHOWA

Jan Gehl stwierdził, że „miasto dla samochodów i miasto dla pieszych mają zupełnie różne rozmiary oraz wymiary” (Gehl 2009, s.71). Trudno nie zgodzić się z tym stwierdzeniem, iż inaczej projektuje się przestrzeń dla ludzi, a inaczej dla samochodów. Rondo Wiatraczna to przede wszystkim miejsce dla samochodów, szerokie arterie komunikacyjne, duże billboardy, a uboga w detal architektura budynków. Jednym sło-

wem duży obszar, w którym brakuje interakcji między ludźmi, ponieważ są zbyt szerokie ulice, niesprzyjające kontaktom mieszkańców. Jedynym punktem przyjaznym dla ludzi Grochowa był bazarek umiejscowiony na tyłach byłego „Uniwersamu”. Może właśnie dlatego mieszkańcy tak bardzo protestowali przeciwko zlikwidowaniu go. Był to również jedyny punkt, w którym można było zrobić zakupy w tzw. uliczce handlowej, nawiązać kontakt ze spotkanymi osobami, poczuć choć trochę miejskości (rys. 11, rys. 12).

Rys. 11. Handel na ulicy Męcińskiej
Fig. 11. Trading on Męcińska street
Źródło: fotografia z archiwum autorów (2015 r.)
Source: photo: author's archive (2015)

Rys. 12. Deptak pomiędzy Uniwersamem a budynkiem mieszkalno-usługowym
Fig. 12. A promenade between Uniwersam and a residential and service building
Źródło: fotografia z archiwum autorów (2015 r.)
Source: photo: author's archive (2015)

Rys. 13. Budynek Galerii Grochów na miejscu Uniwersamu i puste przestrzenie bez ławek, niezachęcające do spotkań
Fig. 13. Grochów Gallery building on Uniwersam's place and empty spaces without benches which do not encourage to meet
Źródło: fotografia z archiwum autorów (2018 r.)
Source: photo: author's archive (2018)

Tomasz Knittel (Mikrokosmos... 2018) w przeprowadzonym wywiadzie na temat swojego filmu dokumentalnego „Uniwersam Grochów” mówił: „Uniwersam to opowieść o czasie, który zatrzymał się dla tych ludzi. Płynnie według ich zasad. Może nie odnaleźli się w innej Warszawie, zachowują dla siebie ten stary kawałek świata”. Przestrzeń wokół Uniwersamu była przestrzenią egalitarną, czy naprawdę trzeba go było likwidować? Czy puste zielone trawniki wokół nowego Uniwersamu, który stał się dominantą w okolicy przytłaczającą pozostałe budynki (rys. 13), zastąpią dawne korso z fontanną, w której kąpały się dzieci, starsze panie siedziały na ławeczkach, wymieniając się drobnymi plotkami, a Cyganki wróżyły z ręki?

Nowy kompleks, w postaci ośmiokondygnacyjnego podium z dwoma XVI-kondygnacyjnymi wieżami i wewnętrznym zielonym dziedzińcem urządzonym na stropie na wysokości czwartego piętra (dostępny tylko dla mieszkańców obiektu) nie zastąpi dawnego miejsca (rys. 13). Dwukondygnacyjna galeria przyciąga blaskiem neonów, ale jak wspomniała jedna z dawnych pracownic Uniwersamu: „kiedyś w Uniwersamie było dużo ludzi, a towaru mało, teraz jest zupełnie odwrotnie” (Mikrokosmos... 2018). W projekcie budynku założono, że przed obiektem

powstanie nowy plac, na którym znajdzie się miejsce m.in. na rzeźbę kobiety, zwanej przez grochowian Panienką, która stała przy fontannach, ale czy dla ludzi? Niestety obecne otoczenie Galerii Grochów to miejsce puste, pozbawione życia (rys. 14–16).

Rys. 14. Brak usług w parterach od dawnej uliczki handlowej, pomiędzy galerią a istniejącym budynkiem, w którym zlokalizowano sklepy

Fig. 14. Lack of services on the ground floors from the former shopping street between the gallery and the existing building where the stores are located

Źródło: fotografia z archiwum autorów (2018 r.)

Source: photo: author's archive (2018)

Rys. 15. Brak usług na parterach od strony ul. Męcińskiej i bazaru (tylko dojazdy dostawcze), niewykorzystana szansa na stworzenie tu przestrzeni publicznej

Fig. 15. Lack of services on the ground floors from Męcińska street and the market (only delivery vans), unused chance to create a public space

Źródło: fotografia z archiwum autorów (2018 r.)

Source: photo: author's archive (2018)

Rys. 16. Martwa przestrzeń ulicy Męcińskiej pozbawiona usług dostępnych od strony ulic. Ludzi przyciąga bazar

Fig. 16. A dead space of Męcińska street deprived of services available from the street side. People are attracted by a market

Źródło: fot. archiwum autorów (2018)

Source: photo by author's archive (2018)

Charles Montgomery (2015, s. 3), podaje różne przykłady miast, w których dokonano zmian, tak aby ich mieszkańcy poczuli się szczęśliwi, np.: w Bogocie, gdzie poprzez wprowadzenie dużej liczby ścieżek rowerowych oraz jednego dnia w roku z zakazem jazdy samochodem na terenie miasta, uaktywniono życie społeczne. Był to moment, w którym mieszkańcy odkryli, że są szczęśliwsi, gdy nie jeżdżą samochodem, jadą na rowerze lub idą pieszo i że sprzyja to nawiązaniu kontaktów z innymi mieszkańcami miasta.

Czy w takim razie tak nowatorskie metody są możliwe do wykonania w Warszawie, na Grochowie? Oczywiście, że tak, wiąże się to jednak z przekształceniem Rodna Wiatraczna oraz częściowo ulicy Grochowskiej. Należy wprowadzić jak najszybciej program rewitalizacyjny tego miejsca, słuszne byłoby przeprowadzenie konsultacji społecznych z mieszkańcami i zorientowanie się, co chcieliby zmienić w tej części Grochowa. Pierwszą szansą na odnowę tego terenu jest budowa II linii metra. Wówczas, gdy będą przeprowadzane prace budowlane, można dokonać szerokich zmian urbanistycznych, tak aby

rondo przestało służyć samochodom na rzecz mieszkańców. Można stworzyć miejsce przyjazne ludziom, w którym zaczną czuć się dobrze i będą chcieli spędzać swój wolny czas, ponieważ „przestrzeń otaczająca człowieka powinna być swoistym dziełem sztuki, gdyż może wpływać na jego stan psychiczny, dając mu spokój, radość, pobudzając wszechstronny jego rozwój” (Wejchert 1984, s. 21).

Obowiązujący plan miejscowy dla tego terenu pozwala na wprowadzenie placu na rondzie Wiatraczna, na którym przewidziano również wejścia do metra (Uchwała nr XCIV/2413/2014 Rady m.st. Warszawy). Zaproponowano nowe obiekty kubaturowe, a rondo potraktowano jako plac miejski. W planie nie zaproponowano całkowitej likwidacji samochodów ani tramwaju, a jedynie zmniejszenie ich rangi, a właściwie wprowadzenie równowagi między pieszymi a samochodami. Obecnie to pieszy jest intruzem na rondzie Wiatraczna, przejście dla mieszkańca przez jezdnię jest nieprzyjemne, a w przypadku dwóch ulic – Waszyngtona i al. St. Zjednoczonych – niebezpieczne.

PODSUMOWANIE

„W roku 1962, mniej więcej w tym samym czasie, kiedy nowojorski król autostrad, Robert Moses, usiłował przeforsować przeprowadzenie jednej z nich przez samo serce Dolnego Manhattanu, kopenhaska rada miasta postanowiła uczynić krok w przeciwnym kierunku. Pod wpływem antysamochodowych protestów zamknęła dla ruchu cały ciąg handlowych ulic stanowiących kręgosłup śródmieścia, znany pod wspólną nazwą Strøget” (Montgomery 2015) – rysunek 17.

Rys. 17. Ulica Strøget w Kopenhadze tętniąca życiem

Fig. 17. A lively Strøget Street in Copenhagen

Źródło: fot. A. Majewska (2017)

Source: photo by A. Majewska (2017)

Podobne zadanie można zrealizować w Warszawie na Grochowie, jednak wiąże się to z radykalnymi działaniami przestrzennymi, które pozwolą na oddanie tej części stolicy jej mieszkańcom, poprzez odnowienie tego miejsca zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju i nowej urbanistyki, która jednocześnie „powraca do idei koncentracji wokół placu centralnego i kwartałowego projektowania zabudowy, (...) stawia sobie za cel przywrócenie dominacji ruchu pieszego w wielofunkcyjnym centrum” (Izdebski 2013, s. 84). Pierwsza zmiana już się dokonuje (budowa obiektów mieszkalno-usługowych z centrum handlowym). Może stać się ona szansą na odnowienie tego miejsca, mimo zlikwidowania Uniwersamu, z którym utożsamiali się mieszkańcy tej części dzielnicy. Należy

pamiętać też o tym, że „planowanie przestrzeni miejskiej było – i jest – dziełem władzy politycznej, na ogół powiązanej z władzą ekonomiczną. (...) Słabość lub brak zainteresowania władzy oznaczał pozostawienie miejsca dla bezplanowej ewolucji” (Izdebski, s. 61). Trudno nie zgodzić się z tym stwierdzeniem, ponieważ rondo Wiatraczna, które mimo swojego chaosu przestrzennego, jest ciągle sercem Grochowa, przecina ulicę Grochowską na pół. Spełnia wszystkie przesłanki, aby być centrum dzielnicowym, ale bez pomocy władz samorządowych, czyli zaplanowania w tym miejscu placu miejskiego, odnowienia tego miejsca, będzie nadal tylko węzłem komunikacyjnym.

PIŚMIENNICTWO

- Chmielewski, J.M. (2001). Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast (Theory of town planning in designing and planning of towns). Oficyna wydawnicza PW, Warszawa, s. 166.
- Chmielewski, J.M., Denis, M., Nasalska-Olczyk, A. (2004). Procesy rozwoju zagospodarowania przestrzennego miast i stref podmiejskich, warunki rozwoju funkcji mieszkaniowych w Warszawie w latach 1956–2001 (Spatial management processes of towns and suburban zones, development conditions of the residential function in years 1956–2001). Praca badawcza statutowa nr 504/6/1010/805/03 wykonana na Politechnice Warszawskiej na Wydziale Architektury.
- Domański, R. (2013). Gospodarka przestrzenna, podstawy teoretyczne (Spatial management, theoretical basics). Wydawnictwa Naukowe PWN, s. 163.
- Domaradzki, K. (2013). Przestrzeń Warszawy. Tożsamość miasta a urbanistyka (Space of Warsaw. The city's identity and urban planning). Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, s. 171.
- Gehl, J. (2009). Życie między budynkami, użytkowanie przestrzeni publicznych (Life between buildings, use of public spaces). Wydawnictwo RAM, s. 71.
- Izdebski, H. (2013). Ideologia i zagospodarowanie przestrzeni. Doktrynalne prawno-polityczne uwarunkowania urbanistyki i architektury (Ideology and space management, doctrinal legal and political determinants of urban planning and architecture). LEX Wolters Kluwers Polska SA., ss. 60, 84.

- Karta Łódzka (strona internetowa) (The Łódź Card, website), http://www.tup.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1218%3Akarta-powrotu-do-centrum&catid=131%3Aartykuly&Itemid=203&lang=pl, dostęp (access): 30.03.2017.
- Kasprzycki, J. (2004). *Korzenie miasta*. Praga, t. 3 (The roots of the city. Prague, vol. 3), Wydawnictwo VEDA, Warszawa, s. 237.
- Kotaszewicz, T. (2004). Międzywojenny okres planistyczny, w: *Atlas historyczny Warszawy. Plany zagospodarowania przestrzennego z lat 1916–2002* (The interwar period of planning, in: Historical atlas of Warsaw. Zoning plans from 1916–2002). Stowarzyszenie Przyjaciół Archiwum Państwowego m.st. Warszawy, Warszawa.
- Korzeniewski, W. (1989). *Budownictwo mieszkaniowe, poradnik projektanta* (House building, designer's guidebook). Arkady, s. 146.
- Lorens, P., Martyniuk-Pęczek, J. (2009). Wybrane zagadnienia rewitalizacji miast, w: *Miasto. Metropolia. Region* (Selected aspects of urban revitalization, in: City. Metropolis. Region). Wydawnictwo Urbanista, Gdańsk, s. 7–8.
- Malicki, Z. (1962). Konkurs na rozwiązanie centrum Grochowa (Competition for the solution of the center of Grochow). *Architektura* 9, 352.
- Mikrokosmos z innej epoki. Wywiad z Tomaszem Knittlem, reżyserem filmu dokumentalnego *Uniwersam Grochów* (Mikrokosmos from another era interview with Tomasz Knittel director of the documentary film *Uniwersam Grochów*). *Rozm. Martyna Śmigiel*. (Interviewed by Martyna Śmigiel), *Gazeta Wyborcza* z 9.03.2018, s. 14–15.
- Mikroprogram rewitalizacji dzielnicy Praga Południe m.st. Warszawy na lata 2005–2013 (Microprogram of revitalization of the Praga Południe district of the capital city of Warsaw, 2005–2013). *Urząd Miasta Stołecznego Warszawy – dzielnica Praga Południe*.
- Montgomery, Ch. (2015). *Miasto szczęśliwe. Jak zmienić nasze życie, zmieniając miasta* (A happy city. How to change our lives changing the city). Wysoki Zamek, s. 3.
- Pluta, K. (2012). *Przestrzenie publiczne miast europejskich. Projektowanie urbanistyczne* (Public spaces of European cities. Urban design). Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, s. 36.
- Spacerownik – Grochów. Dodatek do *Gazety Wyborczej*, czwartek 14 września 2006, s. 11 (The Guide – Grochów. Supplement to *Gazeta Wyborcza*, Thursday, September 14, 2006, p. 11).
- Uchwała nr LXI/1669/2013 Rady m.st. Warszawy z 11 lipca 2013 r. – ujednolicona forma załącznika nr 2 do Uchwały nr LXXXII/2746/2006 Rady m.st. Warszawy z 10 października z 2006 z wyróżnieniem zmian (Resolution No. XXXVIII / 492/2001 of the Warsaw Council from July 11th, 2013 – unified form of Annex No. 2 to the Resolution no LXXXII/2746/2006 of the Warsaw Council from October 10th 2006 with changes).
- Uchwała nr XCIV/2413/2014 Rady m. st. Warszawy z 6 listopada 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Ronda Wiatraczna część I (Resolution No. XCIV/2413/2014 of the Warsaw Council from November 6th, 2014 on approval of amendments of the local management plan of the Wiatraczna Roundabout, part I).
- Wejchert, K. (1984). *Elementy kompozycji urbanistycznej* (The elements of urban composition). Wydawnictwo Arkady, s. 21.
- Wojczuk, M. *Zniknie ikona Grochowa. Na jego miejscu staną 2 wieże* (The icon of Grochow will disappear. In its place there will be 2 towers), http://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/1,34889,13902933,Zniknie_ikona_Grochowa__Na_jego_miejscu_stana_2_wieze.html?disableRedirects=true, dostęp (access): 30.03.2017.
- Wojnarowska, A. (2011). *Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich, przykłady praktyczne* (Revitalization of degraded urban areas, practical examples). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 23.

THE WIATRACZNA ROUNDABOUT IN WARSAW – LOCAL OR REGIONAL CENTER?

ABSTRACT

The Wiatraczna Roundabout situated in the heart of the Warsaw Grochów despite its interesting location is currently neglected and without its own identity. The purpose of this study is to conduct a research and design analysis of this area and to indicate the major tasks in the field of architecture and city planning which should be implemented, so as to be able to conduct the revitalization of this area. One of the important elements is the construction of the second underground line which can lead to further changes including: the main roads course, elimination of the tram loop, modernization of the existing buildings and elimination of the buildings which do not harmonize with the surroundings. These changes will allow creation of the public spaces, squares, pedestrian ways so that people regain this place again.

Key words: revitalization, the Wiatraczna Roundabout, public space